

פרק שני

דין בני העיר שאספו מחצית השקל למקדש

משנה א

בני העיר שגבו את השקלים ורוצים להעלותם למקדש, **מְצַרְפִּין** - רשאים להחליף **שְׁקָלִים לְדַרְבֻּנֹת** - מטבעות זהב (דרכון = 2 סלעים), **מִפְּנֵי מִשְׁוֵי הַדֶּרֶךְ** - להקל עליהם בדרך.

כְּשֵׁם שֶׁהֵיוּ שׁוֹפְרוֹת - קופות בצורת שופרות¹⁰, בהן נתנו את השקלים **בְּמִקְדָּשׁ**, כִּךְ הָיוּ שׁוֹפְרוֹת **בְּמִדְיָנָה** שבהן היו אוספים את השקלים לשלחם למקדש.

בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן על ידי שליח למקדש **וְנִגְנְבוּ** השקלים מיד השליח **אוֹ שֶׁאָבְדוּ** לו, הדין כך: **אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה** קודם שנגנבו או אבדו, כלומר, אם כבר הפרישו את "תרומת הלשכה", שמהם יקנו קרבנות הציבור, והיו רגילים לתרום על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו - **נִשְׁבְּעִין** השליחים **לְגֹזְבָרִים** שלא פשעו¹¹, ופטורים בני

ר' עובדיה מברטנורא

ב א מצרפין שקלים לדרבנות. בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפם בדרבנות. והוא מטבע של זהב כדכתיב בעזרא דרכמוני זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום. כההיא דכתיב ביהודע (מלכים ב' י"ב) ויעשו ארון אחד ויתנהו בהיכל וכו' ויקוב חור בדלתו. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו: כך היו במדינה. בירושלים. ולדברי רמב"ם בשאר ערי ישראל: בני העיר ששלחו שקליהם. ביד שליח להוליכם ללשכה: אם נתרמה התרומה. שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות. והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו: נשבעין. השלוחים: לגזברים.

דהואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן, וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע"ג דאין נשבעין על ההקדשות, שבועה זו תקנת חכמים היא כדי

ביאורים והרחבות

שכן דינם כדין שותפים שעדרם פטור ממעשר בהמה, כדגרסינן בבכורות (נו, ב): "היה לך" - ולא של שותפות. פירש"י: דמשמע המיוחד לך אתה נותן מעשר, ולא של שותפות.

10. **פירוש:** שופרות הן תיבות שבהם מכניסים את השקלים, שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום.

11. בגמרא בבא מציעא (נח, א) מוכח ממשנה זו ששומר חינום חייב שבועה אף כשהיה שומר על הקדש, וממילא קשה על המשנה בבבא מציעא (ד, ט) דתנן: "שומר חינום אינו נשבע על ההקדשות". ותרצו שם בשני אופנים: במשנתנו מדובר בשומר שכר, ואע"פ שחייב בגניבה ואבידה, כאן מדובר שנגנבו או אבדו ממנו באונס, כגון שלקחום ליסטים מזויין.

תירוץ שני הוא שאכן מדובר כאן בשומר חינום, והוא פטור משבועה, אלא אמר רבי אלעזר: שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהיו בני אדם מזלזלים בהקדשות.

ר' עובדיה מברטנורא

שלא יזלזלו בהקדשות: ואם לאו. שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה תרומה ולא הוציאו מעות מן הקופות על העתיד לגבות, ברשות הבעלים אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לאנשי העיר ונפטרים. ואנשי העיר חוזרין ושוקלים שקלים אחרים תחתיהן, שהשקלים הראשונים שאבדו לא עלו להן: ב הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו. בשבילו, והלך השליח ושקל בשביל עצמו: אם נתרמה התרומה. קודם שנתן השקל לגובר: מעל. זה ששקל בשביל עצמו, דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לגבות, היה זה השקל שנתן לו חברו לשקול עליו ברשות הקדש, וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש, שהרי אם לא היה נתן שקל זה בשביל עצמו היו ממשכנין אותו, כדתנן לעיל בפ"ק משישבו במקדש התחילו למשכן, ונמצא נהנה מן ההקדש וחייב קרבן מעילה: השוקל שקלו מן ההקדש. שהיו בידו מעות שהוקדשו

העיר מלשקול פעם נוספת. שכיוון שכבר נתרמה התרומה קודם שנגנבו או שאבדו, הרי כאילו באו כבר לרשות גזברי ההקדש, ומרשות המקדש נגנבו או אבדו, לכן נשבעים לגזברים שלא פשעו ופטורים מלשלם. ואם לאו - שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה, הרי שברשות הבעלים אבדו, לפיכך נשבעין השלוחים לבני העיר, ובני העיר שוקלין תחתיהן שקלים אחרים, הואיל והשקלים הראשונים לא עלו להם.

אם לאחר ששקלו שוב את שקליהם נמצאו השקלים הראשונים, או שהחזירום הגנבים, אלו ואלו שקלים הם, והרי הם בקדושתם, ואין עולין להן לשנה הבאה¹²:

משנה ב

הנותן שקלו לחברו לשקל על ידו - שיהא שליחו ויעלהו בשבילו למקדש, ושקלו על ידי עצמו - שהלך חברו ונתן את השקל בשביל עצמו, אם נתרמה תרומה קודם שנתן השליח את השקל בשביל עצמו - מעל השליח, שברגע שנתרמה התרומה על העתיד להיגבות, היה השקל שנתן לו חברו לשקול עליו כבר ברשות ההקדש, וכאשר נתנו על עצמו נהנה מן ההקדש¹³, וכל הנהגה מן ההקדש חייב להביא קרבן מעילה ולשלם קרן וחומש.

השוקל שקלו ממועות הקדש - שהיו לו מעות הקדש, ובטעות שקל מהם

ביאורים והרחבות

12. בגמרא ביומא (סה, א), מובאת ברייתא החולקת על משנתנו: רבי יהודה אומר: עולין להן לשנה הבאה. מאי טעמא דרבי יהודה? אמר רבא: קסבר רבי יהודה: חובות של שנה זו קריבות לשנה הבאה. מקשה אביי: "פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן, וכן שעירי עבודה זרה שאבדו והפריש אחרים תחתיהן, כולן ימותו, דברי רבי יהודה. רבי אליעזר ורבי שמעון אומרים: ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, שאין חטאת צבור מתה". ואילו לפי דברי רבא היה צריך רבי יהודה לומר שיקרבו לשנה הבאה? ותירץ רבא ששם אמר רבי יהודה "כולן ימותו", גזירה משום תקלה אם ישהו את הפר והשעיר לשנה הבאה.

13. ההנאה מההקדש איננה בזה שקיים את המצווה ושקל שקלו, שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא מפני שהיו ממשכנים אותו אילו לא נתן מחצית השקל, וכיוון שהציל עצמו שלא ימשכנוהו - נמצא נהנה מן ההקדש.

ר' עובדיה מברטנורא

לבדק הבית וכסבור שהם של חולין ושקל מהם שקלו, ונתרמה התרומה וקנו בהמה באותה תרומה והקריבוה, אז נתחייב השוקל קרבן מעילה, אבל לא קודם, לפי שזה ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה בכל מקום שהוא ולא נשתנה, וכשנקרבה הבהמה והוא נתכוין שהיא מממון כל מי ששקל בתרומת הלשכה נעשה כאילו קנה בהמה באותן מעות של הקדש והקריבה, ונהנה שלא משכנוהו בשביל שקלו, ונתחייב בקרבן מעילה. ורישא נמי דקתני כשנתן לו חבירו לשקול על ידו ושקל על עצמו דמעל, היינו נמי שקרבה בהמה אחר שנתרמה התרומה. והאי דלא תנייה ברישא, משום דסמיך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם. והיינו טעמא שאינו מועל מיד אע"פ שנהנה כבר, לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש אעפ"י שנהנה אינו מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני. וכן מוכח בירושלמי:

שקלו, שסבר שהם של חולין, **אם נתרמה תרומה** - שנתרמה "תרומת הלשכה" מן השקלים לקנות בהם קרבנות, **וְקָרְבָה הַבְּהֵמָה** שנקנתה מתרומת הלשכה למזבח - **מְעַל** השוקל, וחייב בקרבן מעילה¹⁴.

השוקל שקלו **מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר שְׁנֵי** שצריך ליקח בהם אוכל בירושלים ולאכלם שם, או שקל שקלו **מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** - **יֹאכַל כְּנֻגְדָן** על ידי שיביא שקל אחר ויאמר: כל מקום שהם מעשר שני או שביעית, יהיו מחוללים על שקל זה. ויקנה בו אוכל בירושלים ויאכלנו כדין מעשר שני (אם שקל מדמי מעשר שני), או יקנה פירות ויאכלם בדמי שביעית (אם שקל מדמי שביעית):

משנה ג

הַמְכַנֵּס מְעוֹת פְּרוּטָה אַחַר פְּרוּטָה, וְאָמַר כשהתחיל לאסוף: **הֲרֵי אֵלּוּ לְשִׁקְלִי, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מוֹתָרָן** - אם מצא שיש בהן יותר משקלו הרי המותר **נִדְבָה** שסוברים בית שמאי: הקדש בטעות נחשב הקדש, הלכך ינתנו נדבה ל"קיץ המזבח", שהם מעות המיועדות לעולות נדבה לזמן שהמזבח עומד בטל. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מוֹתָרָן חֲלִין** לפי שהתכוון להקדיש שקלו בלבד.

יֹאכַל כְּנֻגְדָן. יביא שקל ויאמר, כל מקום שהם מעשר שני או שביעית יהיו מחוללים על שקל זה, דשביעית תופסת דמיה כהקדש, ויאכל פירות שיקנה באותו שקל בירושלים כדין מעשר שני או יאכלם בקדושת שביעית אם הפירות שחלל היו שביעית: ג המכנס מעות. כנס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו, ואמר כשהתחיל לכנס, הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: ב"ש אומרים מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש, שעומדים להקריב בדמיהן עולות קיץ למזבח. וב"ש לטעמייהו דאית להוהו הקדש בטעות שמייהו הקדש: ובה"א מותרן

ביאורים והרחבות

14. **פירוש:** דווקא לאחר שקרבה הבהמה מעל, אבל קודם לכן לא מעל, שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש, אף על פי שנהנה אינו מועל עד שיעשה מעשה בהקדש השני. וגם ברישא בשוקל שקל חברו בשביל עצמו לא מעל אלא לאחר שקרבה הבהמה, והתנא לא שנה זאת משום שסמך על הסיפא.